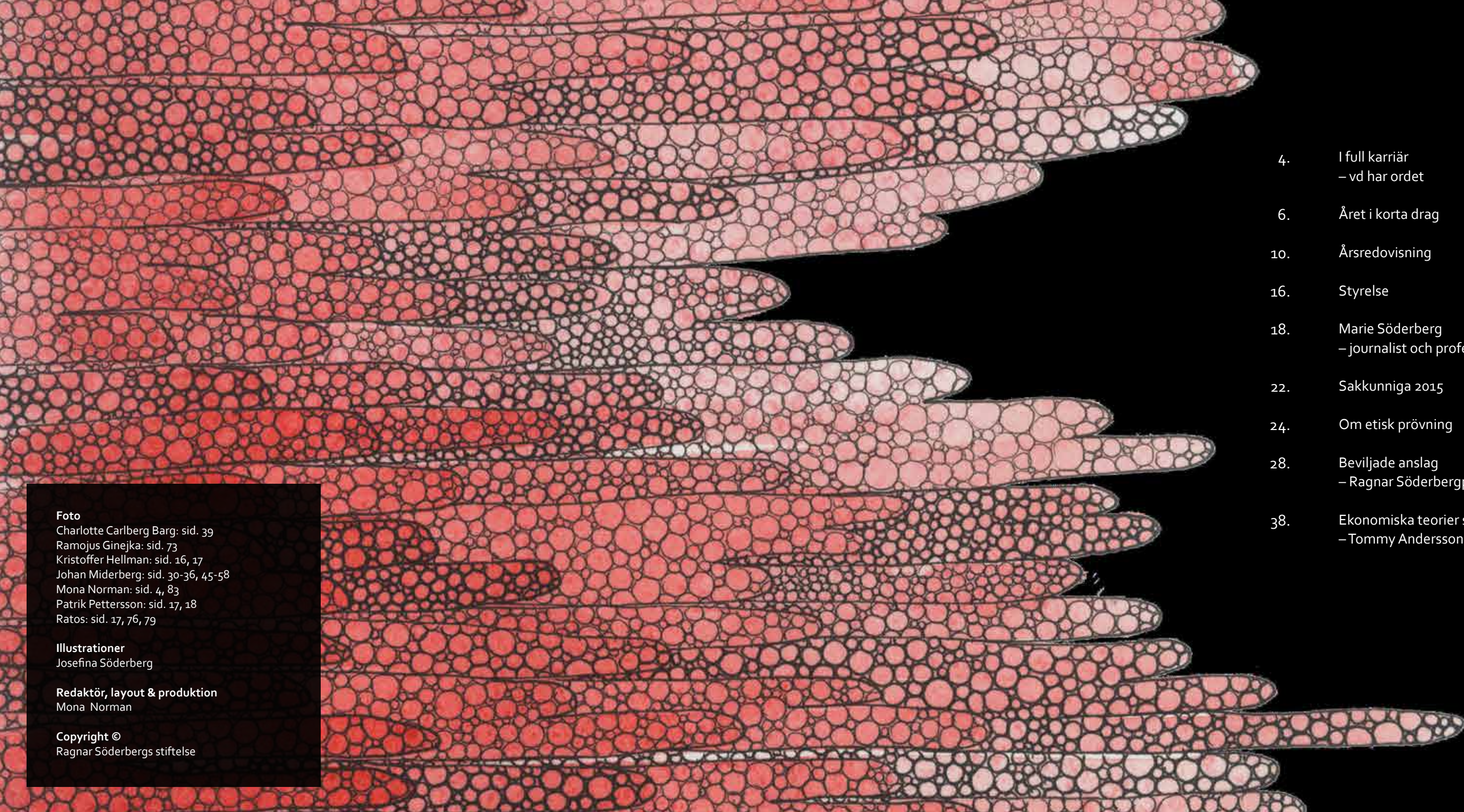

RAGNAR SÖDERBERGS STIFTELSE
ÅRSBERÄTTELSE 2015

Foto

Charlotte Carlberg Barg: sid. 39
Ramojus Ginejka: sid. 73
Kristoffer Hellman: sid. 16, 17
Johan Miderberg: sid. 30-36, 45-58
Mona Norman: sid. 4, 83
Patrik Pettersson: sid. 17, 18
Ratos: sid. 17, 76, 79

Illustrationer

Josefina Söderberg

Redaktör, layout & produktion

Mona Norman

Copyright ©

Ragnar Söderbergs stiftelse

4.	I full karriär
– vd har ordet	42.	Beviljade anslag
– Ragnar Söderbergforskare i medicin
6.	Året i korta drag	58.	Vetenskap ska inte vara enkelt
– Katja Petzold
10.	Årsredovisning	62.	Beviljade anslag
– Ragnar Söderbergprojekt i rättsvetenskap
16.	Styrelse	70.	Medicinsk rätt
– en satsning på forskningsmiljö
18.	Marie Söderberg
– journalist och professor	72.	Här flödar konsten över vetenskapen
22.	Sakkunniga 2015	76.	Goda affärer
– och en bättre värld
24.	Om etisk prövning	82.	Kontakt
28.	Beviljade anslag
– Ragnar Söderbergprojekt i ekonomi		
38.	Ekonomiska teorier som livräddare
– Tommy Andersson		

I FULL KARRIÄR

VD HAR ORDET

Forskare tidigt i karriären fortsätter att stå i fokus när det svenska forskarsamhället gör sin uppmarsch mot den forskningspolitiska propositionen. Också Ragnar Söderbergs stiftelse har i sin verksamhet under året fortsatt att uppmärksamma denna grupp forskare på olika sätt. Vi lyfte i en längre intervju på vår hemsida fram det gedigna arbete som professor Ann Numhauser-Henning presenterat i Befattningsutredningens betänkande *Karriär för kvalitet* redan år 2007. Även om vissa politiska förutsättningar för arbetet med sammanhållna och transparenta karriärvägar i högskolan något ändrats, finns terrängen redan väl kartlagd och ritningarna för ett nytt landskap redan färdigställda.

Det stora greppet som Befattningsutredningen tog, kom inte att användas i praktiken. Det är därför tacksamt att Ann Fust med sin Forskarkarriärutredning nu fått komma till skott och i skrivande stund presenterat sitt betänkande *Trygghet och attraktivitet – en forskarkarriär för framtiden*. Förhoppningsvis blir det nu politik av detta.

Vid det event som stiftelsen varje höst arrangerar för de nya Ragnar Söderbergforskarna i medicin hade våra 28 nya och gamla forskare tillfälle att samtala med utredare Fust och forskningsminister Helene Hellmark Knutsson. Som guilty bystander tyckte jag mig kunna konstatera att det blev ett givande utbyte för alla parter.

För att mer handfast gå från ord till handling har stiftelsen under det gångna året, efter en längre dialog med det rättsvetenskapliga forskarsamhället, designat en utlysning av postdoktoranställningar för rättsvetare. I

anslutning till detta anslag kan man även söka ett personligt stipendium för att finansiera överskjutande kostnader för utlandsvistelse. Resultatet av den första omgången kommer att presenteras under våren 2016.

Ett pilotprojekt med externfinansiering av biträdande lektorat i rättsvetenskap har utarbetats i samarbete med Lunds universitet och kommer att sjösättas under det kommande året. Här handlar det om att kombinera vanliga externfinansierade projektbidrag med en rekryteringsanställning. Stiftelsen ser fram mot att få fördjupa samarbetet med ett enskilt universitet för att sedan förhoppningsvis kunna utvidga kretsen lärosäten med dem som tycker detta är en god idé.

En annan utlysning som vi lanserade förra året, men som vi skördar de första frukterna av först i år är Swedish Foundations' Starting Grant. I samarbete med tre andra forskningsfinansiärer har vi utlyst anslag för dem som efter intervju fått högsta betyg i Europeiska forskningsrådets utlysning av Starting Grant men ingen finansiering. Redan bedömda och klara har vi nu kunnat finansiera tre av de sju som sökt mot löfte om att de fortsätter att söka de prestigefulla ERC-pengarna.

Men mer om detta kan ni läsa på vår hemsida, eftersom det handlar om 2016 års verksamhet. Nu inbjuder vi er att ta del av det som hänt under år 2015.

Kjell Blücker
vd

ÅRET I KORTA DRAG

Ragnar Söderbergs stiftelse har de senaste åren befunnit sig i ett intensivt reformarbete. För första gången på många år vänder vi på alla stenar i verksamheten. Vi vill skapa nya stabila strukturer men är väl medvetna om att tradition och förnyelse går hand i hand och därför läggs vissa stenar tillbaka på samma plats igen. Vi vill inom ramen för vårt grunduppdrag skapa en modern, funktionell och effektiv organisation till det gemensamma bästa. Den största märkbara förändringen under det gångna året är den nya utlysningen av postdoktortjänster och vår nya samarbetsatsning Swedish Foundations' Starting Grant.

ÅRET I SIFFROR

FÖRDELNING AV BEVILJADE PROJEKTMEDEL I PROCENT

60

MEDICINSKA VETENSKAPER

23

EKONOMISKA VETENSKAPER

12

RÄTTSVETENSKAP

5

ÖVRIGA ANSLAG

232

ANTALET ANSÖKNINGAR SOM
INKOM TILL STIFTELSEN UNDER
ÅRET

24

ANTALET ANSLAG SOM
FINANSIERADES UNDER
2015

93

Stiftelsen har under det gångna
året efter extern och intern bered-
ning beviljat anslag till forskning
för 93 miljoner kronor.

ÅRSREDOVISNING

UPPRÄTTAD I TKR

RESULTATRÄKNING

	2015-01-01 – 2015-12-31	2014-01-01 – 2014-12-31
INTÄKTER		
Utdelningar	96 979	83 227
Ränteintäkter	203	1 445
Summa intäkter	97 181	84 372
KOSTNADER		
Externa kostnader	-3 561	-3 052
Personalkostnader	-3 527	-3 232
Avskrivningar av inventarier	-62	-62
Summa kostnader	-7 150	-6 346
Förvaltningsresultat	90 032	78 026
RESULTAT FRÅN FINANSIELLA POSTER		
Realisationsvinster	121 240	0
Räntekostnader	0	-2
Summa finansiella poster	121 240	-2
Resultat efter finansiella poster	211 271	78 024
ÅRETS RESULTAT	211 271	78 024

BALANSRÄKNING

TILLGÅNGAR

	2015-12-31	2014-12-31
ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR		
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>		
Inventarier	53	115
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>		
Värdepapper	543 025	298 503
Summa anläggningstillgångar	543 078	298 618
OMSÄTTNINGSTILLGÅNGAR		
Övriga kortfristiga placeringar	0	129 607
Aktuella skattefordringar	288	256
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	79	454
Kassa och bank	74 648	6 554
Summa omsättningstillgångar	75 015	136 871
SUMMA TILLGÅNGAR	618 093	435 489

BALANSRÄKNING

EGET KAPITAL OCH SKULDER

EGET KAPITAL	2015-12-31	2014-12-31
<i>Bundet eget kapital</i>		
Donationskapital	354 097	354 097
Realisationskapital	121 240	0
<i>Fritt eget kapital</i>		
Disponibla medel	5 094	-24 082
Summa eget kapital	480 431	330 015
LÅNGFRISTIGA SKULDER		
Beviljade, ej utbetalda långfristiga anslag	86 413	0
Summa långfristiga skulder	86 413	0
KORTFRISTIGA SKULDER		
Beviljade, ej utbetalda anslag	50 332	104 622
Övriga skulder	431	410
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	486	442
Summa kortfristiga skulder	51 249	105 474
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER	618 093	435 489

VÄRDEPAPPER

ANTAL AKTIER

Ratos AB, A och B	29 641 793
Industrivärden AB, C	40 000
Sandvik AB	25 000
Skanska AB, B	20 000
Marknadsvärde 31 december 2015	1 583 660

Stiftelsens revisor
Bingilla Bjelkenberg
PwC

STYRELSE

Ordförande Ragnar Söderberg står framför ett porträtt på stiftelsens grundare Ragnar Söderberg.

MARIE SÖDERBERG
Vice ordförande

BARBRO MONTGOMERY
ledamot

KATARINA SÖDERBAUM
ledamot

ANN STERN
suppleant

JAN SÖDERBERG
suppleant

ALEXANDRA MONTGOMERY
suppleant

LARS SÖDERBERG
suppleant

MARIE SÖDERBERG

Slump, tillfälligheter och nyfikenhet ligger bakom Marie Söderbergs väg till två kunskapssökande yrken, forskarens och journalistens, och ett givande växelbruk mellan det lokala och det globala.

I en hörnfastighet vid Saltmätargatan i Stockholm återfinns The European Institute of Japanese Studies, också benämnt Japaninstitutet, där Marie Söderberg, vice ordförande i Ragnar Söderbergs stiftelse, är verksam som direktör. Huset som är från 1700-talet utgör idag en visuellt charmfull "filial" till närliggande Handelshögskolan, under vars paraply institutet ingår.

Marie Söderbergs väg till den här platsen och till sitt forskningsområde med inriktning på Japan får betecknas som präglad av slump och tillfälligheter. Nyfikenhet har varit en viktig drivkraft, samt fallenhet för att ägna sig åt "flera saker samtidigt". Tidigt var hon inriktad på journalistik, ett yrke som i början av 1970-talet var tämligen lättillgängligt. Det som idag är anekdoter om hur det var möjligt att kliva in direkt från gatan till redaktionerna och börja skriva artiklar var dåför tiden en realitet. Journalistiken var ännu inte fullt ut akademiserad, den som var ung ägnade sig inte heller åt den numera obligatoriska karriärplaneringen.

Och 1974 klev Marie Söderberg in i den stockholmska lokaljournalistiken och ägnade två år åt tidningar som Söderort och Söderposten, del av Huvudstadspress. Parallellt läste hon psykologi vid Stockholms universitet, ett ämnesval som i hög grad var en slump. Studierna i psykologi visade sig givande, men efter två år insåg hon att det inte var något för henne. – Jag kom från en väldigt skyddad miljö och förstod att jag inte var tillräckligt mogen för att arbeta som psykolog.

Den fortsatta journalistiska banan ledde till ännu mer lokal journalistik, nu på Jönköpings-Posten, detta främst beroende på en pojkvän som fått jobb på en reklambyrå. Samme pojkvän blev också skälet till en betydligt längre flytt som innebar att Marie Söderberg kom till Japan, landet som hon fram till dess inte hade haft någon som helst koppling till, men som skulle bli huvudfåra i hennes forskning och specialområde i den fortsatta journalistiken.

“ATT JAG VILLE BLI JOURNALIST HANDLADE BLAND ANNAT OM DET, ATT DET ÄR ETT SÄTT ATT LÄRA SIG SAKER.”

Pojkvännen som hade uppdrag för Exportrådet trivdes måttligt i Japan, men för Marie Söderberg blev det från första början ett lyckat möte, med landet, kulturen och språket. Frilanskontrakt, för bland annat Svenska Dagbladet och Jyllands-Posten, gjorde att hon kunde lära känna Japan genom att göra reportage om det hon var nyfiken på.

– Att jag ville bli journalist handlade bland annat om det, att det är ett sätt att lära sig saker.

Nyfikenheten innebar också nya vänner och att hon pluggade japanska, ett stipendium från Japans utbildningsdepartement möjliggjorde studier vid Sophia University i Tokyo, mellan 1982 och 1984, och språket är sedan länge införlivat som självklar del av hennes professionella vardag.

– Men den som säger att hon eller han behärskar japanska ljuger...

Marie Söderberg såg alltså till att återkomma till Japan efter att första

vistelsen utfallit så väl, nästa längre period blev i sällskap med Lennart Gustafsson, en annan journalistkollega som också blev hennes make. Första barnet – de har fyra – föddes i Japan, så småningom återvände familjen till Sverige och Marie Söderberg i och med det till den lokala journalistiken. Nu med bland annat egen talk-show för P4 Radio Stockholm, då familjen flyttade till Norrtäljetrakten, införskaffade en större gård och startade gris-uppfödning.

Så även om hon gärna och framgångsrikt ägnat sig åt flera professioner samtidigt blev det för mycket att kombinera boendet utanför Norrtälje med lokalradio och den tjänst som forskarassistent vid Institutionen för orientaliska språk vid Stockholms universitet som hon fått 1987. Året innan hade hon disputerat, med en avhandling om Japans principer för vapenexport.

Att välja att lämna journalistyrket var inte bara en fråga om tidsbrist, utan också om att ha tröttnat på nyhetsjournalistiken, som ofrånkomligt blir repetitiv. Hon har inte heller saknat journalistrollen, snarare konstaterar hon att förutsättningarna har förändrats till det sämre. Ett journalistiskt klimat som premierar generalism, snarare än specialisering.

Vad som till en del kan kallas en omvänd utveckling har hon varit med om avseende forskarvärlden, förutom att den internationaliseras har forskning blivit mer specialiserat. Så om journalistiken förlorat i förutsättningar för koncentration och specialkunskaper, har forskning förlorat i överblick, med mindre utrymme för tvärvetenskaplighet.

Hennes eget forskningsfält är dock både tvärvetenskapligt och av uppenbara skäl internationellt. Om journalistiken innebar att Marie Söderberg gick mellan det lokala och det globala så återspeglas också detta växelbruk i hennes karriär som forskare inom japansk utvecklings- och biståndspolitik. Hon räknas som en av Europas främsta experter på japansk biståndspolitik och är bland annat aktuell som redaktör för en bok om förändringar av denna biståndspolitik. Det andra huvudspåret i hennes forskning är relationerna mellan Japan och EU, som överväganden om utökat samarbete i form av ett strategiskt partnerskapsavtal.

Marie Söderberg har, förutom i Sverige, undervisat om det moderna Japan, samhälle, ekonomi och politik, i exempelvis Italien, Schweiz, Norge och, förstås, Japan, vid ett flertal universitet. Att som svensk vara verksam i Japan beskriver hon som givande, intressant och, självfallet, annorlunda.

– När jag som journalist begärde att få intervjuer kunde de inte utläsa av mitt namn att det var en kvinna som skulle komma, vilket ledde till överraskningar.

– Som kvinna kan man bli negligerad, men å andra sidan är man som kvinna så pass originell, att de kommer ihåg en.

Med forskarens hängivenhet för det egna området skulle Marie Söderberg önska att intresset för Japan och det japanska vore större, ur ett svenskt perspektiv. Hon noterar att intresset för språket som – ur svenskt perspektiv – framstår som smalt, faktiskt ökar i Sverige. Vid Stockholms universitet är det nu 180 studenter som läser japanska på heltid, ett intresse som är drivet av kulturella fenomen som Manga-serier, J-pop och Cosplay, kostymperformance som fått uppmärksammat genomslag på svenska gator och torg.

– När det kommer till annat, som politik och ekonomi, är inte längre intresset för Japan så stort i svenska medier, om det inte handlar om jordbävningar och kärnkraftsolyckor, säger Marie Söderberg.

På frågan vad hon är bra på, beskriver hon sig själv som “en doer”, med förmåga att först lyssna på alla, möjligen med sämre talang på att säga nej, till nya jobb och uppdrag.

Att ha sin forskarvardag inom ett institut som Japaninstitutet innebär vad man kan beskriva som en större frihet, än de lärosäten som är myndigheter. Lokaliseringen i den jämförelsevis lilla och äldre fastigheten understryker rentav institutets fria roll, i förhållande till Handelshögskolan som i sin tur som stiftelse inte är lika underordnad den statliga forskningspolitiken. Och att akademien behöver mera frihet och mindre styrning är Marie Söderberg övertygad om.

De akademiska erfarenheterna finns ofrånkomligt med i hennes roll som vice ordförande i Ragnar Söderbergs stiftelse, ett uppdrag som hon entusiastiskt sammanfattar som “roligt, det är väldigt roligt att få vara med och finansiera forskning”.

MarieLouise Samuelsson

SAKKUNNIGA

2015 års ansökningar har granskats av nedanstående sakkunniga. Nya sakkunniga utses till varje ansökningsomgång och är anonyma tills efter beviljningstillfället.

Carl-Henrik Heldin *
professor i molekylär cellbiologi
*Ludwiginstitutet för cancerforskning
Uppsala universitet*

Leif Andersson
professor i funktionsgenomik
*Institutionen för medicinsk biokemi och mikrobiologi
Uppsala universitet*

Christian Broberger
docent i neurovetenskap
*Institutionen för neurovetenskap
Karolinska Institutet*

Sven Enerbäck
professor i medicinsk genetik
*Institutionen för biomedicin
Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet*

Olle Korsgren
professor i transplantationsimmunologi
*Institutionen för immunologi, genetik och patologi
Uppsala universitet*

Klas Kullander
professor i genetisk utvecklingsbiologi
*Institutionen för neurovetenskap
Uppsala universitet*

Galina Selivanova
professor i cell- och tumörmikrobiologi
*Institutionen för mikrobiologi, tumör- och cellbiologi
Karolinska Institutet*

Mikael Sigvardsson
professor i molekylär hematologi
*Institutionen för cell- och molekylärbiologi
Lunds universitet och Linköpings universitet*

Camilla Sjögren
professor i cell- och tumörbiologi
*Institutionen för cell- och molekylärbiologi
Karolinska Institutet*

Per Krusell *
professor i nationalekonomi
*Institutet för internationell ekonomi
Stockholms universitet*

Tore Ellingsen
professor i nationalekonomi
*Institutionen för nationalekonomi
Handelshögskolan i Stockholm*

Olof Johansson Stenman
professor i nationalekonomi
*Institutionen för nationalekonomi
Handelshögskolan i Göteborg*

Carin Holmquist *
professor i företagsekonomi
*Institutionen för företagande och ledning
Handelshögskolan i Stockholm*

Barbara Czarniawska
professor i företagsekonomi
*Gothenburg Research Institute
Handelshögskolan i Göteborg*

Ulf Johansson
professor i företagsekonomi
*Företagsekonomiska institutionen
Lunds universitet*

Petter Asp *
professor i straffrätt
*Juridiska institutionen
Stockholms universitet*

Said Mahmoudi
professor i internationell rätt
*Juridiska institutionen
Stockholms universitet*

Anna Singer
professor i civilrätt, särskilt familjerätt
*Juridiska institutionen
Uppsala universitet*

* Ordförande för sakkunniggrupperna

OM ETISK PRÖVNING

AV SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA PROJEKT

Forskningsprojektet Videoetnografi om "alternativt entreprenörskap" godkändes nyligen av en etikprövningsnämnd. Ett tillägg till lagen om etikprövning av forskning som avser människor (2003:615) trädde i kraft 2008. Lagen kräver sedan dess att en etikprövningsnämnd ska granska alla forskningsprojekt som behandlar känsliga personliga uppgifter såsom politisk tillhörighet, religiösa övertygelser, hälsa och sexuell läggning. Dessutom understryker lagen att en etisk granskning krävs när en ny metod ska tillämpas. Tidigare har de regionala etikprövningsnämnderna främst behandlat medicinsk forskning som innebär en fysisk risk för forskningsdeltagarna. Men att delta i samhällsvetenskaplig forskning kan också innebära vissa risker relaterade till psykisk hälsa och personlig integritet. Till exempel kan en djupintervju om ett känsligt ämne försätta personen som intervjuas i kris, särskilt om den intervjuade tidigare haft svåra erfarenheter relaterade till de teman som behandlas i intervjun. Dessutom riskeras en persons integritet om forskaren samlar in känslig information om någon, särskilt om forskaren samtidigt registrerar personens namn och kontaktuppgifter. Om en forskare hanterar sådant empiriskt material på fel sätt är det inte endast oetiskt. Det kan också vara olagligt: personuppgiftslagen gäller även forskare.

Den formaliserade etikprövningen av forskning är omdebatterad. Vissa menar att etiknämnder tar ansvaret från forskarna och gör forskningsetik till något externt i relation till forskningspraktiken – något som ska hanteras av professionella i en etiknämnd snarare än forskarna själva. Andra påpekar att den informella, kollegiala och kontinuerliga etikprövning som forskare bedriver inte är tillräcklig eftersom oetisk forskning har avslöjats gång på gång under den moderna forskningens historia, och vissa forskningsprojekt som betraktats som etiskt acceptabla för hundra eller bara femtio år sedan ses idag som oetiska. Ett annat argument för en formaliserad etikprövning är att både forskare och lekpersoner sitter i nämnderna för att säkerställa att etiska beslut rörande forskningsprojekt är rotade i en vidare samhällsmoral. Dessutom går det att argumentera för att etikprövningsproceduren ger en särskild legitimitet åt forskare som andra yrkesgrupper inte har i samma utsträckning, till exempel journalister vars yrkesetik inte är lika formaliserad. Den här debatten kommer säkerligen leva vidare inom akademien – vilket i sig håller forskningsetiken högt upp på dagordningen och ger upphov till etiska diskussioner mellan forskare.

Projektet samlar audiovisuellt material som ett sätt att ska-

pa berättelser om detaljerna i det dagliga arbetet vid det ungerska IT-företaget Prezi. Även om Prezis främsta produkt är ett digitalt presentationsverktyg så beskriver företaget både sin produkt och sina insatser i samhället som en fundamental del av deras vidare samhällsengagemang i Ungern. Förutom att Prezi-verktyget underlättar för användare att sprida sina idéer globalt i enlighet med yttrandefriheten och upplysningsidealet deltar Prezi också i Pride-paraden och företagets VD uttalar sig regelbundet i ungerska massmedia om situationen för HBTQ-personer i Ungern. Varje år renoverar och reparerar anställda vid Prezi byggnader i ett område där majoriteten av de boende är romer, de arbetar som mentorer åt romska ungdomar, och delar ut stipendier till romer som vill studera. Med andra ord innebär en videografi av företagets aktiviteter att vi kommer att filma i kontexter där deltagarna kan känna sig särskilt utsatta, som i Pride-paraden eller i områden som präglas av fattigdom.

När vi arbetade med etikprövningsansökan var vi tvungna att reflektera särskilt över platserna som vi skulle inkludera i videon, och hur vi skulle göra det. I ansökan beskriver vi flera olika sätt att undvika att kränka personers integritet under materialinsamlingen.

Till exempel kommer alla deltagare ges muntlig och tryckt information om projektet och deltagarna kommer att få underteckna ett samtyckesformulär för att säkerställa att de förstått forskningsprojektets syfte och anledningen till att forskarna samlar in material. Medan det är vanligt att forskare använder sig av samtyckesbrev måste vi också ta hänsyn till att vi inte på förhand kan veta vilken karaktär det insamlade intervjuaterialet kommer att ha. En intervju med en anställd vid ett företag som också strävar efter att förändra samhället där de verkar kan ta oväntade vändningar. Frågor om en typisk dag på jobbet kan generera känslig information, såsom den intervjuades politiska åsikter, religiösa tillhörighet eller sexuella läggning. När det gäller ett företag som utmanar gränsen mellan arbete och privatliv kan det vara svårt att avgöra när någon talar om sitt arbete och när samma person talar om sina innersta övertygelser. För intervjuade personer kan det också vara svårt att avgöra vilken information de ska dela med sig av medan de blir intervjuade – en oklar gräns som kan leda till att intervjupersoner delar med sig av mer än de tänkt från början. Det betyder att vi måste vara särskilt försiktiga när vi väljer exempel från det empiriska materialet att inkludera i publikationer – i vårt fall både artiklar och filmer. Därför kommer arbetet med videografierna om Prezis sociala engagemang att innebära noggrant redigeringsarbete, där vi måste reflektera över varje filmklippets etiska implikationer. Kan vi inkludera den

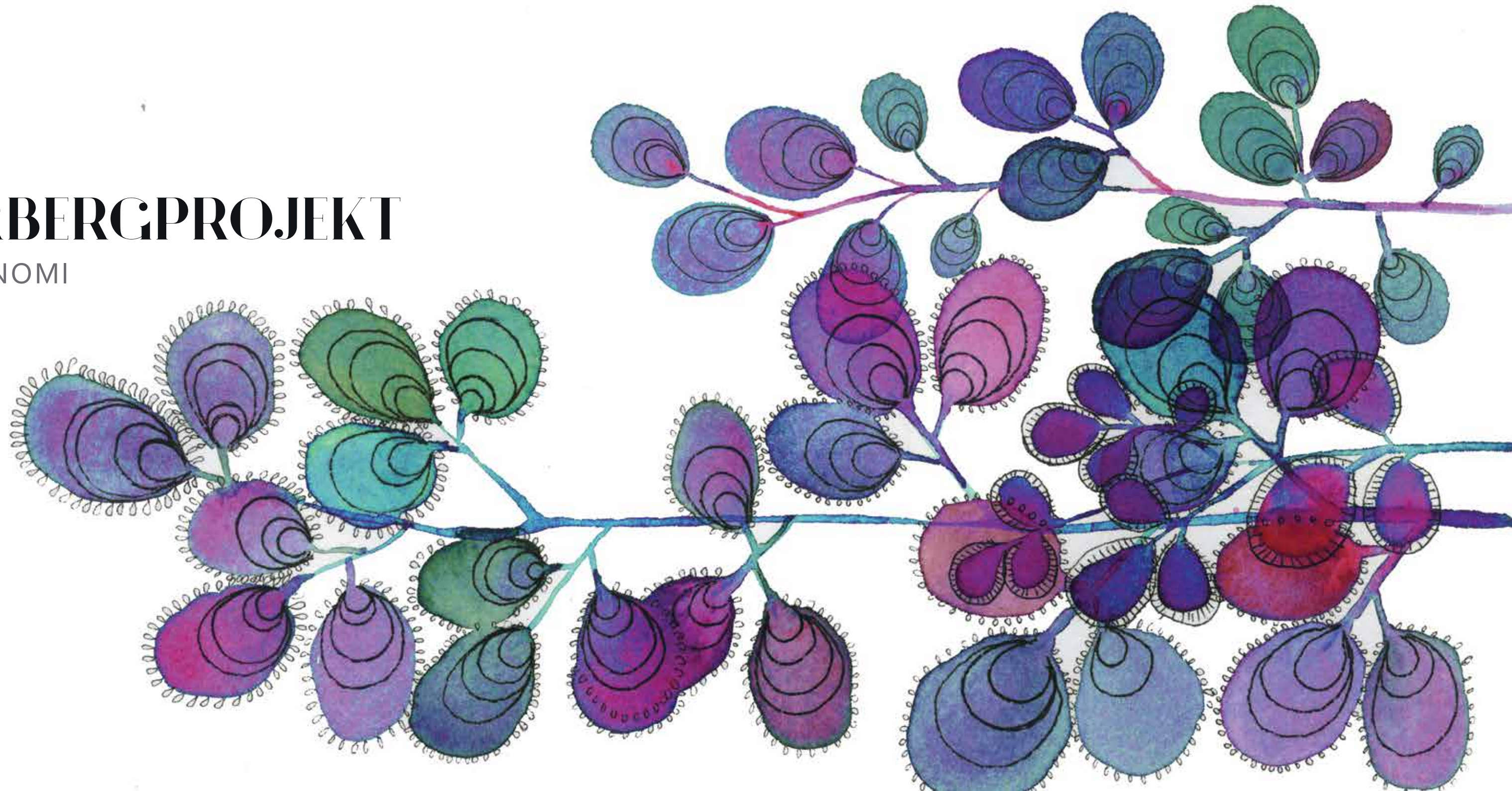
här specifika kommentaren och samtidigt garantera intervjupersonens integritet? Bör vi anonymisera scenen genom att göra ansikten suddiga och förställa rösterna? Eller bör vi exkludera videoklippen helt och hållet för att skydda forskningsdeltagarna?

Efter att vi skickade in ansökan (ett dokument på 55 sidor som skickades in i 18 exemplar) och väntat i två månader på besked fick vi ett godkännande från den regionala etikprövningsnämnden i Uppsala. Etikprövningsnämnden ansåg att de försiktighetsåtgärder vi tar är rimliga i relation till forskningsprojektet, dess empiriska material och urvalet av intervjupersoner. Men det betyder inte att vi nu kan sluta reflektera över etiska frågor – snarare har det etiska arbetet just börjat. Som Andrew Clarke menar, måste ett forskningsetiskt ställningstagande också inkludera forskningsdeltagarnas perspektiv på etik och låta en etisk relation växa fram mellan forskarna och de som undersöks särskilt med tanke på att god forskning inte följer upptrampade stigar. Godkännandet från etikprövningsnämnden innebär att vi kan fortsätta med vår studie, men för att leva upp till försiktighetsåtgärderna som vi beskriver i etikprövningsansökan kommer vi att behöva fortsätta att reflektera över etiska frågor genom hela projektet.

David Redmalm, Annika Skoglund och Karin Berglund

RAGNAR SÖDERBERGPROJEKT

I EKONOMI

MELLAN KUNSKAP OCH IDEOLOGI

Stefan Einarsson, Marta Reuter & Pelle Åberg

Akademisk kunskap och expertis spelar en allt viktigare roll i utformningen av politiken i dagens samhälle. I Sverige finns en lång tradition av att låta intresseorganisationer komma till tals i policyprocesser. Samtidigt har vi under de senaste decennierna sett en betydande ökning av antalet policyinstitut eller "tankesmedjor" som försöker påverka politiken genom att producera forskning och använda den som hävstång i den offentliga debatten. Vi vet dock lite om hur dessa organisationer konstruerar, förhandlar och organiserar förhållandet mellan forskning och opinionsbildning i sin verksamhet.

Syftet med projektet är att studera denna viktiga dimension av tankesmedjornas verksamhet. Vi fokuserar på svenska tankesmedjor, vars uppdrag omfattar både forskning och opinionsbildning och vars verksamhet således innefattar de två olika

institutionella logiker som styr kunskapsproduktion respektive ideologiproduktion.

Med hjälp av intervjuer, dokumentanalys och observationer studeras hur individuella aktörer (re-)producerar och/eller omförhandlar förhållandet mellan forskning och opinionsbildning inom organisationerna, vilka strategier de använder samt på vilka arenor detta sker. Även vilka praktiska utmaningar det kan innebära för en organisation att producera forskning och få policygenomslag undersöks.

Studien kommer att öka vår förståelse för hur olika institutionella logiker samspelar och vilken roll individuella aktörer spelar i detta samspel, för hur kunskap används som ett politiskt verktyg samt för tankesmedjor och deras allt viktigare roll i svensk politik.

Projektledare: Stefan Einarsson // Medsökande: Marta Reuter, Handelshögskolan i Stockholm & Pelle Åberg, Ersta Sköndal Högskola
Anslagsförvaltare: Handelshögskolan i Stockholm // Beviljat belopp: 5 799 578 kr

Projektledare: Annika Skoglund // Medsökande: Karin Berglund, Stockholms universitet & David Redmalm, Uppsala universitet
Anslagsförvaltare: Uppsala universitet // Belopp: 5 013 186 kr

VIDEOETNOGRAFI OM ”ALTERNATIVT ENTREPRENÖRSKAP”

Annika Skoglund, Karin Berglund & David Redmalm

I spåren av den ekonomiska krisen har forskare och praktiker upprepade gånger efterfrågat mer ansvarsfulla företag. Det ungerska ICT-företaget Prezi är ett typexempel på hur företag idag faktiskt tar ökat ansvar, till och med genom att adressera provocativa sociala och politiska problem. Prezi arbetar intensivt med öppenhet för sexuella minoriteter och fostrar antirasism i relation till den romska befolkningen.

Däremot vet vi mycket lite om hur företags kärnverksamhet omvandlas när de försöker lösa sociala och politiska problem. Prezi utgör ett rikt case för att skapa förståelse kring detta, särskilt som företaget är inspirerat av en nyliberal styrning som eftersträvar ef-

ektiv ansvarsfördelning mellan företag, stat och medborgare. Så hur är den interna kärnverksamheten och fostrandet av kreativitet inom Prezi kopplat till bredare sociala och politiska problem? Hur kan vi förstå detta som en form av ”alternativt entreprenörskap”?

Vi svarar på dessa frågor med hjälp av videoetnografi, där vi kommer att filma och producera dokumentärer om de anställda och företagets samverkan med andra företag och icke-statliga organisationer (NGOs). Vi kommer vidare att utforska teoribildning kring ”alternativt entreprenörskap”, det vill säga former av entreprenörskap som inte enbart strävar efter ekonomisk lönsamhet, utan som eftersträvar socialt och politiskt välstånd.

GLOBALA BIOFYSISKA PROCESSER I KLIMATEKONOMI-MODELLERING

Gustav Engström, Johan Gars & Chandra Kiran

Forskningsprojektet syftar till att studera kopplingen mellan makroekonomin och de biofysiska processerna som på global nivå reglerar livsmiljön på jorden. Under det senaste århundradet har omfattningen av mänsklig aktivitet ökat mycket kraftigt och med den följer påverkan på flertalet globala biofysiska processer.

Nyligen har en stor grupp naturvetenskapliga forskare identifierat ett antal av dessa biofysiska processer som spelar en särskild viktig roll för bevarandet av det stabila och gynnsamma tillstånd som rått på jorden ända sedan människor började ägna sig åt organiserat jordbruk. För dessa olika processer har totalt nio så kallade "planetära gränser" definierats. Dessa är satta på så sätt att om mänsklig påverkan inte bidrar till att gränserna överskrids, så riskerar vi inte heller att rubba det stabila och gynnsamma tillstånd som jorden befunnit sig i under de senaste 10 000 åren.

Formuleringen av planetära gränser har fått stort genomslag i den internationella debatten, men de nationalekonomiska aspekterna och deras implikationer för användningen av ekonomiska

styrmedel har däremot inte utretts särskilt noga. Det stora undantaget gäller klimatförändringar där den nationalekonomiska forskningslitteraturen är omfattande och där stora framsteg gjorts, inte minst under de senaste åren. För andra aspekter av de planetära gränserna är ofta delproblem analyserade men det övergripande perspektivet på dessa frågor saknas.

Det övergripande perspektivet är viktigt eftersom många sektorer av den globala makroekonomin både påverkas av och påverkar flera av de biofysiska processerna. Tydliga exempel på sådana sektorer är matproduktion och energi. Inom det här projektet vill vi adressera detta genom att bygga vidare på de senaste landvinningarna inom climatekonomimodellering för att även kunna inkludera ytterligare biofysiska processer av vikt för de planetära gränserna. På så vis avser vi skapa en övergripande bild av hur de olika biofysiska processerna hänger samman och interagerar med samhällsekonomin i stort, samt vad detta implicerar för användningen av ekonomiska styrmedel för att adressera olika globala miljöproblem, däribland klimatförändringar.

Projektledare: Gustav Engström // Medsökande: Johan Gars & Chandra Kiran
Anslagsförvaltare: Kungliga Vetenskapsakademien // Belopp: 5 393 315 kr

Projektledare: Petter Lundborg // Medsökande: Kaveh Majlesi & Martin Salm, Lunds universitet & Johan Vikström, Uppsala universitet
Anslagsförvaltare: Lunds universitet // Belopp: 5 260 581 kr

HÄLSA SOM HUMANKAPITAL

Petter Lundborg, Kaveh Majlesi, Martin Salm & Johan Vikström

Hälsa kan ses som ett slags humankapital som människor kan investera i och som kan generera en framtida avkastning. Föreliggande forskningsprogram avser att studera den långsiktiga avkastningen på god hälsa tidigt i livet, och investeringar i hälsa, i termer av ekonomiska utfall senare i livet. Om god hälsa tidigt i livet innebär att människor blir mer produktiva när de investerar i sin hälsa senare i livet kan små initiala skillnader i hälsa mellan människor leda till stora långsiktiga skillnader via en ränta-på-ränta-liknande effekt. Små förbättringar i tidig hälsa kan därför potentiellt vara av stort samhällsekonomiskt värde.

Det finns dock en stor brist på empiriska studier som på ett övertygande sätt mäter den långsiktiga avkastningen på tidig hälsa och hälsoinvesteringar i termer av produktivitet och andra ekono-

miska utfall. Föreliggande projekt avser att generera ny och viktig kunskap inom detta område genom att länka samman anonymiserade hälsoregister och populationsregister, och genom att använda kvasiexperimentella metoder som medger möjligheter för oss att uttala oss om orsak och verkan.

Mer specifikt kommer projektet inrikta sig mot tre delområden: (a) den långsiktiga avkastningen på god hälsa och hälsoinvesteringar tidigt i livet, (b) situationer då värdet av tidig hälsa är högt och (c) överföringen av hälsa över generationer.

Inom dessa delområden undersöks en rad specifika frågeställningar genom empiriska studier.

EKONOMISKA TEORIER SOM LIVRÄDDARE

Längst fram på scenen står en av Sveriges främsta professorer och talar om en ung forskare som den något äldre professorn menar hör till de ovanliga. Inte bara för att han kallas för "rockprofessorn" utan för att hans karriär började vid universitetet i Karlstad, som inte anses vara en av de bättre i landet vad gäller nationalekonomiska studier. Ovanligt också för att han valt en allt mer ovanlig väg inom nationalekonomin.

År: 2013 // Projektledare: Tommy Andersson // Medsökande: Ola Andersson, Institutet för näringslivsforskning & Erik Wengström, Lunds universitet // Anslagsförvaltare: Lunds universitet // Belopp: 7 472 231 kr. Bild: Alvin Roth och Tommy Andersson.

“DET ÄR VÄLDIGT FRUSTRERANDE ATT SITTA HÄR OCH VÄNTA PÅ ATT NÅGOT SKA HÄNDA. VI VET ATT DET KOMMER ATT FUNKA OCH VI VILL INGET HELLRE ÄN ATT FÅ VISA ATT FORSKNINGEN KAN VARA PRAKTISKT TILLÄMPBAR OCH SAMTIDIGT LIVRÄDDANDE. FÖR DET HANDLAR JU FAKTISKT OM LIV HÄR.”

På scenen i Beijersalen i Kungliga Vetenskapsakademiens lokaler står den unga, nyblivna professorn och talar om sin forskning, allokeringsprinciper när priset inte räcker till. I en marknadsekonomi sker allokering av resurser med hjälp av prismekanismer. Ett konkret exempel på en sådan resurs är mänskliga organ – exempelvis njurar – som det är olagligt att köpa och sälja i större delen av världen.

– Kan man ändå finna lagliga system för att “handla” med njurar? frågar Tommy Andersson försiktigt och ställer frågan annorlunda direkt därefter: – Eller rättare sagt; hur kan man kringgå handeln när man inte får sälja och köpa på den fria marknaden?

Han svarar lättsamt på sin fråga:

– Inget är så praktiskt som en god teori.

Nu testas ett urval i en donationsbank för att försöka åstadkomma största möjliga matchning. Ju fler som ingår, desto större chans till matchning ger det, och där igenom kan fler svårt njursjuka räddas. Det är viktigt att poängtera att inte alla som ingår i databasen troligtvis kommer få en matchning. Det kanske bara blir två par som matchar varandra vid en omgång. Enbart i USA har dessa algoritmer räddat mer än 1000 liv de senaste 10 åren. De samarbetande sjukhusen i programmet är Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg, Karolinska universitetssjukhuset i Stockholm, Skånes universitetssjukhus i Malmö och Akademiska sjukhuset i Uppsala. Njurbytesprogrammet har många fördelar. Tommy Andersson tror att programmet ska kunna hjälpa fler patienter än tidigare system, och kunna göra det på kortare tid. Dessutom vet man att njurar från levande givare fungerar längre än de som kommer från avlidna donatorer, vilket alltså leder till att färre operationer behöver göras. Det finns också en samhällsekonomisk vinst att ta med i beräkningarna; dialys för njursjuka patienter är en av Sveriges dyraste behandlingar – kan man transplantera friska njurar snabbare minskar den kostnaden drastiskt.

Jag träffar Tommy Andersson ett par veckor senare och slås av drivkraften, samma drivkraft som håller det höga tempot i talet. Det finns inga punkter i Tommy Anderssons meningar eftersom han fortsätter att följa upp den nyss avslutade meningen med en ny. Samtidigt är han tystlåten i långa

stunder emellanåt. Det är en märklig kombination. Efter en lång tystnad utbrister han:

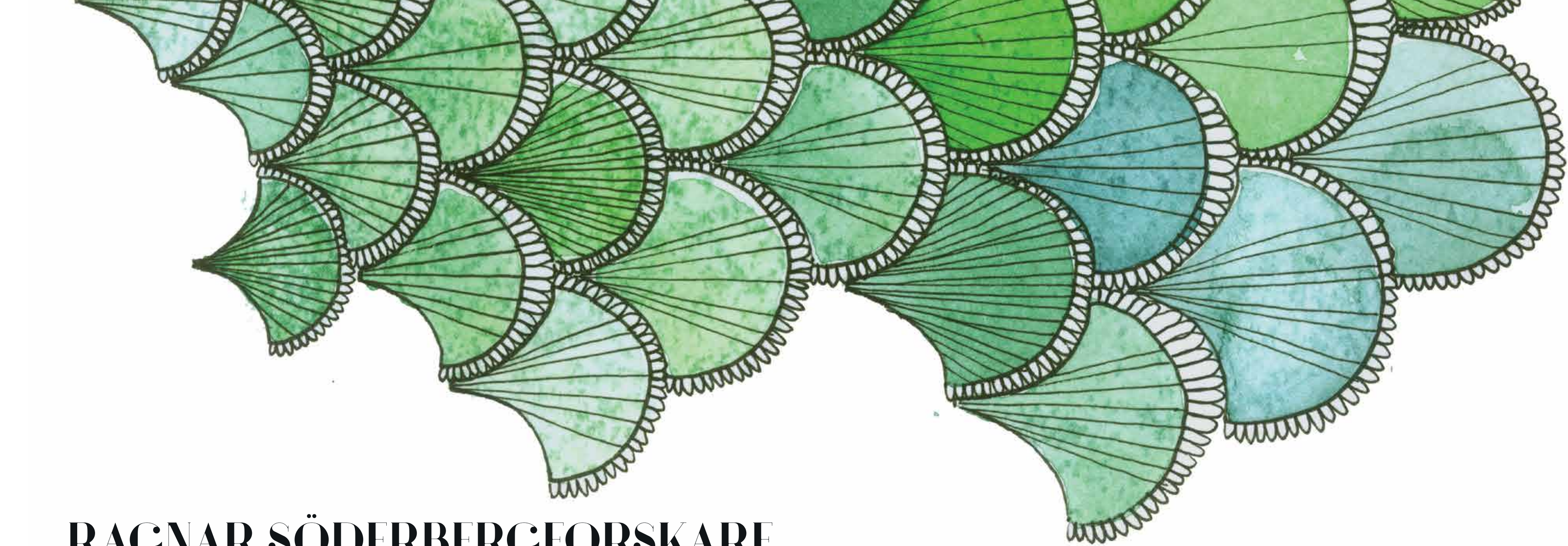
– Det är frustrerande. Det är väldigt frustrerande att sitta här och vänta på att något ska hända. Vi vet att det kommer att funka och vi vill inget hellre än att få visa att forskningen kan vara praktiskt tillämpbar och samtidigt livräddande. För det handlar ju faktiskt om liv här – och död – det också för tusan. Men så sitter vi och väntar på att allt ska fungera överallt i alla led från it-systemen och koordinatörer till kirurgerna på sjukhusen runt om i landet innan vi kan köra igång. Det är frustrerande helt enkelt.

Tommy Andersson gör mer än att fundera på sätt att optimera njurdonationer. Faktum är att samma form av avancerade algoritmer som ligger till grund för hans forskning kan tillämpas på bostadsköer, skolplatser och asylmottagning.

– Listan kan göras lång för i ärlighetens namn finns det många delar av vårt samhälle som inte fungerar riktigt så bra som det har potential att göra. Här sitter vi med någon form av lösning, baserad på bland annat forskning som vunnit Nobelpris, vi kan göra skillnad om vi bara får uppmärksamhet. Det vill säga om beslutsfattarna bara vågar ge oss en chans att implementera våra teorier.

Tommy Andersson refererar till Alvin Roth och Lloyd Shapley som tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2012 för “teorin om stabila allokeringar och för utformning av marknadsinstitutioner i praktiken”. Deras modeller har använts i USA för att matcha ett begränsat utbud av utbildningsplatser så att både studenter och lärosätens preferenser har kunnat tillgodoses “optimalt”. Att teorin också skulle kunna appliceras för njurdonationer beskrev Roth, tillsammans med medförfattarna Sönmez och Unver, i början av 2000-talet. 10 procent av alla transplantationer i USA sker med hjälp av donationskedjor och bytescykler. Det är deras teorier som Tommy Andersson, tillsammans med Ola Andersson och Erik Wengström vidareutvecklar och försöker konkretisera i olika delar av det svenska samhället.

Mona Norman

RAGNAR SÖDERBERGFORSKARE

I MEDICIN

OLAF BERGMANN

Nybildning av hjärtmuskel i människa och mus

Hjärt- och kärlsjukdomar är den vanligaste dödsorsaken i västvärlden. En hjärtinfarkt kan leda till att 25 procent av hjärtmuskelcellerna dör, vilket bland annat beror på att cellerna har en begränsad förmåga att nybildas. Men nyligen kunde Olaf Bergmanns forskargrupp visa att hjärtmuskelceller faktiskt nybildas under hela livet.

Nu undersöker Olaf Bergmann hur det går till när hjärtmuskelceller bildas. Han vill ta reda på vad som kännetecknar omsättningen av mitokondriellt DNA i sjuka och åldrande hjärtan. Sådant DNA finns i mitokondrierna, som kan sägas vara cellernas kraftstationer. Dessutom vill han identifiera nya molekyler som är viktiga för nybildning av hjärtmuskelceller.

Studierna kommer att öka förståelsen för hjärtats förmåga till läkning, och kan förhoppningsvis lägga grunden till nya behandlingsmetoder för hjärt- och kärlsjukdomar.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Karolinska Institutet // Belopp: 8 000 000 kr

MARIA GENANDER

Huden som modellsystem för normal vävnad och cancer

Stamceller har till uppgift att generera alla typer av specialiserade celler i ett organ. Hudens stamceller gör till exempel så att huden kontinuerligt kan skapa nya hudceller och läka skador.

Cancer uppstår när de processer som reglerar och begränsar celldelning havererar. Det har dock visat sig att det finns stora likheter mellan dessa processer och hur normala stamceller styrs. Genom att studera en familj av proteiner som finns i både normala stamceller och tumörceller i huden vill Maria Genander kartlägga detta samband ytterligare.

Forskningsprojektet kommer att öka förståelsen för hur normala stamceller ersätter förlorade celler i huden – och hur mekanismen utnyttjas och förändras i cancerstamceller. Målet är att hitta nya strategier för behandling av hudcancer.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Karolinska Institutet // Belopp: 8 000 000 kr

KATHARINA LAHL

Dendritiska celler i virusinfektioner

Katharina Lahl studerar hur slemhinnornas immunsystem i tarmvägg och lunga känner igen främmande ämnen och hur detta påverkar immunsystemets svar. Främmande ämnen – såväl smittämnen och allergener som födoämnen och den naturliga bakteriefloran – kan aktivera slemhinnornas immunförsvar.

I sin forskning undersöker Lahl vad som kännetecknar slemhinnornas så kallade dendritiska celler, och hur de sätter igång kroppens produktion av antikroppar som skyddar oss mot infektioner. Dendritiska celler har som uppgift att presentera främmande ämnen i kroppen för andra celler. På så sätt aktiverar de immunförsvaret.

Resultaten från studierna kan förhoppningsvis bidra till ökade kunskaper om allergiska sjukdomar och vacciners funktion.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Lunds universitet // Belopp: 8 000 000 kr

CHRIS MADSEN

Cancerzellens rörelse i frisk och sjuk vävnad

Många dödsfall i cancer beror på att sjukdomen sprider sig till andra organ än det ursprungliga. Genom att förändra sitt rörelsemönster lyckas cancerceller anpassa sig till den angripna kroppen. Chris Madsens forskning går ut på att kartlägga hur cellerna rör sig i både frisk och sjuk vävnad.

Metastaser – när cancer sprider sig till andra organ än det ursprungliga – orsakar 90 procent av alla dödsfall i sjukdomen. För att kunna sprida sig måste cancercellerna förändra sitt rörelsemönster, för att anpassa sig till vävnaderna i olika delar av kroppen.

Chris Madsen studerar ett nyupptäckt proteinkomplex, STRIPAK, som har stor betydelse för cellernas föränderliga rörelsemönster. Komplexet är inte bara betydelsefullt för cancer, utan även i embryonalutveckling. Det verkar därför som att cancercellerna "kidnappar" en utvecklingsbiologisk process för att kunna sprida sig. Målet är att ta reda på hur cancerceller rör sig i frisk och sjuk vävnad. Utifrån det kommer Chris Madsens forskargrupp även utveckla ett test som kan användas för att bestämma hur aggressiv behandling en cancerpatient behöver.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Lunds universitet // Belopp: 8 000 000 kr

HELIN V. NORBERG

Kan cellens naturliga autofagi utnyttjas i cancerbehandling?

Helin V. Norberg undersöker chaperon-medierad autofagi (CMA), som är en naturlig process för nedbrytning av cellkomponenter. I sitt forskningsprojekt vill hon fastställa vilka proteiner som specifikt bryts ner vid CMA, både normalt och vid sjukdomstillstånd.

CMA har visat sig vara en viktig komponent när sjukdomar som Parkinson och Alzheimers utvecklas. Norberg vill undersöka vilken betydelse processen har vid cancer, och har redan visat att aktivering av CMA leder till att cancerceller dör medan normala celler överlever. Därför vill hon ta reda på om det går att aktivera CMA som en ny behandlingsstrategi.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Karolinska Institutet // Belopp: 8 000 000 kr

NING XU LANDÉN

Vilken betydelse har icke-kodande RNA vid sårhäkning?

Förmågan att reparera skadad vävnad och läka sår är en grundläggande och viktig biologisk process. Om den inte fungerar uppstår kroniska sår. Ning Xu Landén undersöker vilken roll icke-kodande RNA har vid sårhäkning. Dessa RNA, som är viktiga molekyler som finns i alla celler, är avgörande för hur våra gener styrs.

Fokus för forskningsprojektet är att utreda om två typer av icke-kodande RNA – mikroRNA och långa icke-kodande RNA – bildas i skadad hud hos friska försökspersoner vid olika faser av sårhäkning. Därefter kommer resultatet att jämföras med motsvarande processer i kroniska sår.

Förhoppningen är att forskningen ska bidra till utvecklingen av läkemedel för svårhelade sår.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Karolinska Institutet // Belopp: 8 000 000 kr

ANITA ÖST

Epigenetisk ärftlighet av metabola sjukdomar

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) fördubblades antalet kliniskt feta mellan 1980 och 2014. Om ökningen fortsätter i samma takt kommer nästan 40 procent av alla vuxna människor på jorden vara överviktiga 2030.

Anita Öst studerar kroppens så kallade epigenetiska program – molekylära mekanismer som överför förvärvade egenskaper från förälder till barn. Det är troligt att dessa program påverkar vårt ätbeteende och hur mycket fett vi lägger på oss. I sina studier använder hon bananflugor. Fördelen med flugorna är att de förökar sig snabbt och att det finns många genetiska verktyg tillgängliga. Tidigare forskning har visat att mängden socker flughannen äter dagarna före parning har betydelse för hur feta hans söner blir.

Förhoppningen är att kunna manipulera de epigenetiska programmen och på sikt bidra till nya behandlingsmetoder för fetma och fetmarelaterade sjukdomar.

A portrait of Anita Öst, a woman with long, wavy, light-colored hair, wearing glasses and a dark jacket over a red top. She is looking directly at the camera with a slight smile.

Ragnar Söderbergforskare i medicin
Anslagsförvaltare: Linköpings universitet // Belopp: 8 000 000 kr

VETENSKAP SKA INTE VARA ENKELT

RNA-molekyler är som färgdroppar i ett vattenglas, som fyrsiffriga lösenord, eller som hårsvall med olika frisyrrer. Metaforerna haglar när Katja Petzold berättar om sin forskning. Hon drivs av lusten till problemlösning – och är inte rädd för att ta sig an ett nytt och okänt forskningsfält.

Katja Petzold // Ragnar Söderbergforskare i medicin // År: 2014 // Anslagsförvaltare: Karolinska Institutet // Belopp: 8 000 000 kr

“NÄR JAG TRÄFFAR NÅGON SOM JAG BEUNDRAR BRUKAR JAG STUDERA PERSONEN OCH SE OM JAG KAN TA EFTER DET SOM DEN GÖR BRA. MEN DET HJÄLPER FRAMFÖR ALLT ATT SE ATT ÄVEN DEN JAG BEUNDRAR HAR SKAVANKER. VI ÄR ALLA MÄNNISKOR MED VÅRA FEL OCH BRISTER, DET ÄR INTE HELA VÄRLDEN.”

Det står tre tomma champagneflaskor i Katja Petzolds bokhylla. Var och en av dem har ett ord skrivet med blå märkpenna på flaskkroppen: Nature, står det på champagneflaskan hon och kollegorna öppnade när de fick in en publikation i tidskriften med samma namn. Ingvar, står det på flaskan som öppnades när hon fick Ingvar Carlsson award. Och på den tredje flaskan står det Ragnar, vilket givetvis påminner om att hon fick anslag i utlysningen Ragnar Söderbergforskare i medicin 2014. – If you work hard, you have to party hard, skojar Katja Petzold.

I ärlighetens namn är det mest hårt jobb som gäller. Redan innan hon slår upp ögonen på morgonen planerar hjärnan för de försök, möten, konferenser och anslagsansökningar som fyller arbetsdagarna på Karolinska Institutet. Sedan cirka två år tillbaka leder Katja Petzold en forskargrupp vid institutionen för medicinsk biokemi och biofysik. Gruppens fokus är rörelser hos så kallade icke-kodande RNA – eller rättare sagt hur dessa “bygger om” sig själva i olika strukturer.

RNA är en molekyl som finns i alla levande organismer och “icke-kodande” betyder att de, till skillnad från “kodande RNA”, inte medverkar till att producera proteiner. Fram tills början av 2000-talet trodde man att icke-kodande RNA var oviktiga komponenter i en cell. Nu har de visat sig vara värdefulla för att upptäcka och behandla flera olika sjukdomar.

Katja Petzolds forskargrupp studerar bland annat hur rörelserna hos ett särskilt RNA reglerar ett protein som är viktigt i cancerutveckling. Ett syfte med forskningen är att lägga grunden till nya läkemedel. Redan i dag finns ett cancerläkemedel där detta särskilda RNA används för att manipulera regleringen. Det befinner sig dock ännu på ett teststadium och används bara vid obotlig cancer eftersom det ger svåra biverkningar. – Vi vill se till att RNA:et bara påverkar de celler som man verkligen är ute efter. Det är ett av våra mål, säger Katja Petzold.

Den största utmaningen är dock att förstå mer om hur icke-kodande RNA överhuvudtaget fungerar. Forskningsområdet är fortfarande relativt nytt, så den som dyker ner bland molekylerna måste vara beredd på att

ägna mycket tid åt att utveckla fungerande metoder för forskningen. Ett digert jobb, som snarare sporrar än skrämmer Katja Petzold: – Det finns massor av möjligheter i det här fältet. Jag kunde ha valt en enklare väg, men jag tycker inte att vetenskap ska vara enkelt. Om du verkligen vill hitta nya vägar så måste det vara en kamp.

Katja Petzold pratar snabbt och gestikulerar ivrigt, där hon sitter bredvid en fullklottrad whiteboardtavla på sitt kontor. Hon förklarar sin forskning i den ena mer fantasifulla bilden än den andra: RNA-molekylens struktur är som ett firsiffrigt lösenord – det kan verka simpelt, men i själva verket finns det många möjliga kombinationer. Och molekylens rörelser är som en persons olika frisyrier – det är samma hår, men det ser annorlunda ut beroende på om det är utslaget eller uppsatt med en hårsnodd.

Redan som barn var hon en outtröttlig upptäckare. – Min mamma är fysiklärare så på sommarloven fick jag leka med maskinerna i hennes labb. Min farmor lät mig också leka med allt hon hade hemma. Jag plockade isär hennes telefon och gamla kamera, för att få veta hur saker och ting fungerar, säger Katja Petzold.

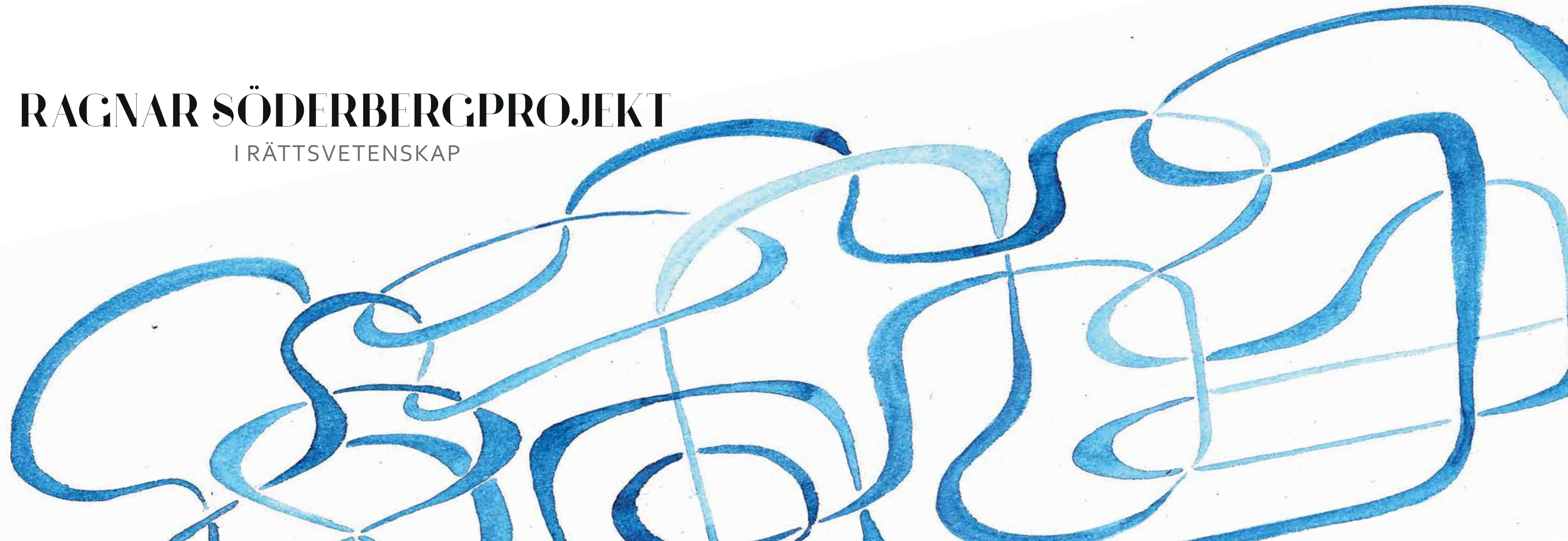
Folk tror ofta att hon är en typisk optimist, men själv beskriver hon sig som en pessimistisk realist som alltid väntar sig det värsta. Kanske är det en rimlig strategi, eftersom hon även anser att forskarjobbet de facto består till 90 procent av misslyckande, fem procent tur och bara fem procent lyckade resultat. Att våga misslyckas är därför en förutsättning för att åstadkomma något.

– Det försöker jag lära ut till mina studenter. När jag träffar någon som jag beundrar brukar jag studera personen och se om jag kan ta efter det som den gör bra. Men det hjälper framför allt att se att även den jag beundrar har skavanker. Vi är alla människor med våra fel och brister, det är inte hela världen, säger Katja Petzold.

Anette Lindh

RAGNAR SÖDERBERGPROJEKT

I RÄTTSVETENSKAP

PRÖVNINGSTILLSTÅND I DE HÖGSTA DOMSTOLARNA

Projektledare: Eric Bylander // Anslagsförvaltare: Uppsala universitet // Belopp: 2 816 665 kr

Prövningstillstånd (pt) innebär att en högre domstol (t ex Högsta domstolen) beslutar att ett dit överklagat avgörande ska överprövas. Krav på pt är ett sätt att se till att de högre domstolarna kan fokusera på avgöranden som verkar vara felaktiga eller fall som kan vara vägledande i andra fall. Beslut om pt grundar sig på en förenklad förhandsbedömning och motiveras endast på ett standardiserat sätt. Därför är det svårt för den som ska ansöka om pt att veta hur ansökan på bästa sätt ska utformas. Det gör det också svårare för domstolarna att ta intryck av sina egna tidigare avgöranden om pt och för andra intressenter (t ex lagstiftaren) att bedöma hur reglerna om pt fungerar.

De centrala frågorna i projektet är: Hur fungerar systemet med pt

i de högsta svenska domstolarna jämfört med hur det är tänkt att fungera och hur kan man göra så att olika syften med detta uppfylls på bästa sätt? Fastän dessa frågor är viktiga finns det väldigt lite forskning kring dem. En god grund för projektet finns dock i ett snart avslutat Ragnar Söderberg-projekt om pt i mellaninstanserna hovrätt och kammarrätt.

En viktig del av projektet är att jämföra de olika högsta instanserna i Sverige med varandra inbördes och med mellaninstanserna. Internationella motsvarigheter kommer också att uppmärksammas. Projektet är främst processrättsligt men berör många olika rättsområden; därmed är det av övergripande rättsvetenskaplig betydelse.

RÄTTVISA OCH LEGALITET VID INKOMSTBESKATTNING

Projektledare: Axel Hilling // Anslagsförvaltare: Lunds universitet // Belopp: 2 295 759 kr

Syftet med projektet är att klargöra hur kravet på materiell rättvisa och behovet av legalitet förhåller sig till varandra inom svensk inkomstbeskattning. Analysen ligger till grund för en kritisk studie av rättsutvecklingen som möjliggjort den materiellt orättvisa beskattning som är ett resultat av skattestrategier med räntesnurror, carried interest och delägaraktier.

Målet är att bidra till ökad medvetenhet om skattesystemets värden, och hur dessa kan komma till uttryck i rätten utan avkall på legalitet och förutsebarhet. Analysen av rätten sker inom den rättsuppfattning som benämns kritisk rättspositivism. De samhällsliga värden som enligt denna rättsuppfattning är en del av rätten analyseras i ljuset av den finansiella teori, vilken i stor utsträckning

präglat uppfattningen av rättens innehåll såsom den kommer till uttryck i den skatterättsliga praktiken och rättsskipningen.

Projektet är av värde på flera sätt, men framförallt för att det bidrar med juridisk analys av omtvistad skattelag, vilket är viktigt då kritik mot lagstiftningen hittills framförallt varit rättspolitisk. Forskningen presenterar ett synsätt där skatterättsliga begrepp i större utsträckning än vad som nu gäller måste kunna härledas till en skatterättslig systematik och därmed kommunicera de värden som skatterätten vilar på. Detta synsätt kan leda till en mer robust inkomstskatterätt och på ett fruktsamt sätt stimulera de tankar kring en ny svensk skattereform som allt oftare framförs i debatten.

TILLSYN ÖVER OFFENTLIG FÖRVALTNING

Projektledare: Lotta Lerwall // Anslagsförvaltare: Uppsala universitet // Belopp: 2 100 800 kr

En trend i svensk statsförvaltning har under senare år varit en ökad tillsyn och en ökad reglering av tillsyn över offentlig förvaltning. Utvecklingen har både lovordats och kritiserats. Klart är att riksdagens ambition att åstadkomma en så enhetlig reglering som möjligt ännu inte har infriats. Det råder fortfarande oklarheter och skillnader ifråga om vad som ingår i tillsynen, tillsynen bedrivs i många olika former och tillsynsmyndigheternas möjligheter att vidta åtgärder för att tillsynsobjektet ska leva upp till kraven ser olika ut.

En väl fungerande offentlig förvaltning är ett viktigt intresse för både statsförvaltning och medborgare. Bidrar en utvecklad och mer tydligt reglerad tillsyn till detta? Det övergripande syftet med

detta projekt är att analysera de rättsliga aspekterna av tillsyn som ett medel att kontrollera den offentliga förvaltningen. En huvudfråga är om tillsynen är utformad på ett sådant sätt att den är ägnad att förverkliga sitt syfte. De förändringar som genomförts har skapat nya frågor rörande exempelvis rollfördelning mellan myndigheter, val av tillsynsform, val av sanktioner och så vidare.

I detta projekt har tre tillsynsområden valts ut för att analysera utformningen av tillsynen: skola, livsmedelskontroll och polis. Det saknas en större rättsvetenskaplig studie som fokuserar på tillsyn i ett bredare perspektiv och som inte avser tillsyn i ett visst avseende eller inom ett visst område.

INFORMATIONSSÄKERHET UR ETT TVÄRRÄTTSLIGT PERSPEKTIV

Projektledare: Markus Naartijärvi // Anslagsförvaltare: Umeå universitet // Belopp: 754 851 kr

Mellan 2010 och 2012 lyckades förövare göra flera intrång i IT-företaget Logicas servrar där flera myndigheter förvarade mängder med känsliga uppgifter. Förövarna kunde lägga beslag på känsliga personuppgifter från Kronofogden, Skatteverket och Polisen. Denna, och liknande incidenter, kom att visa på flera svagheter i det svenska informationssäkerhetsarbetet, liksom de svårigheter som finns i att möta dessa hot.

Dagens informationsinfrastruktur innebär att myndigheters IT-system i stor utsträckning utvecklas, lokaliseras hos, och drivs av privata IT-företag. Samhällsviktiga IT-funktioner koncentreras också i allt större utsträckning till större IT-operatörer. En stor del av den information som skapas och lagras i samhället är viktig och

samtidigt integritetskänslig. Det handlar exempelvis om informationen i patientjournaler, brottsutredningar eller underrättelseverksamhet. Erfarenheterna från ovanstående incidenter visar att såväl offentliga aktörer som enskilda individer kan påverkas negativt av attacker mot sådana system.

Det förevarande projektet undersöker det rättsliga ansvaret och förutsättningarna för informationssäkerhet i förhållande till antagonistiska intrång och attacker mot offentliga IT-system som drivs av privata aktörer, med fokus på konsekvenser för skydd av individens data och möjligheterna till ansvarsutkrävande vid brister. Projektet intar ett holistiskt perspektiv genom att kombinera offentlighetsrättsliga och privaträttsliga perspektiv på frågan.

FINANSIELL TILLSYN I LJUSET AV EUROPAKONVENTIONEN

Projektledare: Gustaf Sjöberg // Anslagsförvaltare: Stockholms universitet // Belopp: 973 678 kr

Olika former av tillsyn och ingripanden mot dem som står under tillsyn har blivit ett allt viktigare inslag i samhällslivet. I en särställning, såväl internationellt som i Sverige, befinner sig tillsynen över den finansiella sektorn. Efter den finansiella krisen har tillsynsmyndigheter världen över tillagts mer makt och mer långtgående medel för ingripanden, såväl mot finansiella företag som mot enskilda personer. Ett EU-direktiv med avsevärda förändringar i detta avseende håller på att implementeras i Sverige.

De långtgående maktbefogenheter som finansiella tillsynsmyndigheter har och de ofta relativt vaga mandat som de stöds på ger oundvikligen upphov till friktioner mot olika rättssäkerhetsgarantier i Europakonventionen.

En trend vad gäller regleringen av banker är att det blir fråga om

en mer kvalitetsinriktad tillsyn, med större diskretionärt mandat för tillsynsmyndigheterna. Skälet till detta är att banker bedriver komplex verksamhet och är svåra att värdera, såväl vad gäller deras soliditet som deras risktagande.

En tillsyn som bygger på kvalitativa bedömningar kan dock vara svår att förena med konventionens krav. Å andra sidan kan en tillsyn som berövas möjligheten till flexibilitet och diskretionära bedömningar och som i stället ska förlita sig på kvantitativa storheter förlora sin effektivitet.

Projektet går ut på att undersöka spänningsfältet mellan finansiell tillsyn, särskilt kvalitativ sådan, och Europakonventionens krav på process och förutsebarhet.

SOCIAL ADEKVANS

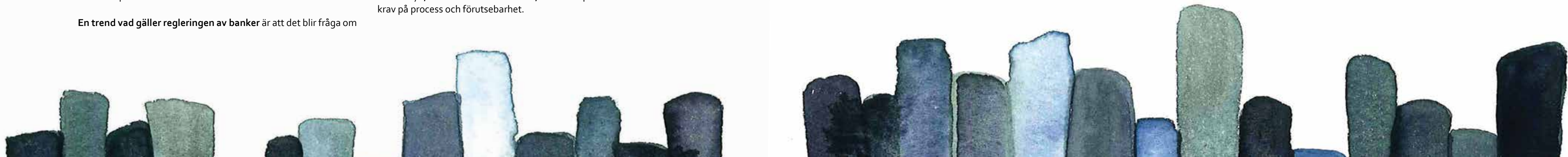
Projektledare: Jack Ågren // Anslagsförvaltare: Stockholms universitet // Belopp: 1 832 006 kr

En grundläggande straffrättslig uppgift är att avgöra om en gärning utgör brott. Vid denna prövning är det av central betydelse att skilja mellan tillåtna och otillåtna gärningar. En gärnings tillåtlighet kan följa av att det finns en uttrycklig lagregel som anger förutsättningar för ansvarsfrihet. Men en gärning kan vara tillåten trots avsaknad av uttryckligt lagstöd med stöd i en lära om social adekvans.

Trots betydelsen av social adekvans är den juridiska forskningen på området ytterst begränsad. Behovet av en sammanhållen och djupgående rättsvetenskaplig undersökning måste beskrivas som mycket stort.

Projektet tar sikte på att analysera social adekvans dels i ett praktiskt perspektiv med fokus på att utreda frågor som handlar om identifiering, systematisering, gränsdragning och räckvidd, dels i ett rättsfilosofiskt perspektiv där tyngdpunkten ligger på att utreda frågor av mer rättsideologisk och rättspolitisk art.

Huvudsyftet med projektet är att knyta samman rättsdogmatik, teoribildning och rättspolitik på ett sätt som kan leda till insikter och kunskaper för rättstillämpare och lagstiftare, men här till vara angeläget för såväl den interna rättsvetenskapliga debatten som för den allmänna debatten kring behovet och betydelsen av en lära om social adekvans.

MEDICINSK RÄTT

EN SATSNING PÅ FORSKNINGSMILJÖ

Medicinsk rätt utgör ett rättsområde där juridiska aspekter på olika typer av medicinsk verksamhet studeras. Det är en rättsvetenskaplig disciplin som ligger i skärningspunkten mellan juridik, medicin och etik. Medicinsk rätt är genom sin mångvetenskapliga karaktär och anknytning till praktiskt mycket viktiga frågor ett forsknings- och utbildningsområde av allt större betydelse. Det är fråga om forskning och utbildning av stor samhällsrelevans, inte minst med hänsyn till den snabba utvecklingen inom biomedicin och informationsteknik men också med avseende på mer traditionella rättsfrågor inom hälso- och sjukvårdens verksamhet. Utmaningarna för framtiden är stora. Rättsvetenskapen måste uppmärksamma konsekvenserna av nya företeelser som stamcells forskning och gendiagnostik, e-hälsa och migrerande EU-patienter samtidigt som rättsliga aspekter av organisation, ansvarsförhållanden och ersättningsfrågor i vården, prioriteringar, patientsäkerhet och tvångsåtgärder kontinuerligt måste uppmärksammas. Ytterst rör dessa frågor bland annat kravet på respekt för grundläggande mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet, skydd för ekonomiska intressen inom exempelvis läkemedels- och bioteknikindustri liksom det allmännas intresse av såväl medicinska framsteg och bibehållen välfärd som överkomliga kostnader i vård och omsorg.

Kort sagt, uppgifterna för den medicinska rätten är många.

“DEN MEDICINRÄTTSLIGA FORSKARMILJÖN ÄR IDAG DEN STÖRSTA I NORDEN OCH VERKSAMHETEN FORTSÄTTER I SAMMA RIKTNING DE KOMMANDE ÅREN.”

Vid juridiska fakulteten i Uppsala finns sedan 2011 en forskningsmiljö i medicinsk rätt. I projektet har tre doktorander finansierats vilka samtliga inledde sin forskning på hösten 2011. De närmar sig nu alla slutet på sin doktorandtid och två av dem kommer att disputeras under 2016. Deras projekt spänner över ett brett fält.

Jameson Garland undersöker i sitt projekt "On Science, Law, and Medicine: The Case of Gender-Conforming Interventions on Young Children Diagnosed as Different in Sex Development" hur medicinska standarder såsom vetenskap och beprövad erfarenhet och deras amerikanska motsvarighet, tillämpas vid behandling med tveksam vetenskaplig grund och hur barns rättigheter och generella mänskliga rättigheter kan påverka dessa standarder. Santa Slokenberga analyserar i projektet "European Legal Perspectives on Health-related Direct-to-Consumer Genetic Testing" frågor rörande regleringen av genetiska självtester och samverkan mellan reglering från EU och Europarådet. I projektet "Decision-Making Capacity in Healthcare: Legal Theories and Comparative Law" granskar Yana Litinska den moderna förståelsen av kompetensen att motsätta sig eller samtycka till medicinska åtgärder i tre rättsordningar, Sverige, England och Ryssland. Projektet fokuserar på vuxna personer som får medicinsk behandling utanför tvångsvård.

Vid fakulteten bedrivs idag flera andra projekt med medicinerättslig inriktning. Kavot Zillen disputerade våren 2016 med avhandlingen Hälso- och sjukvårdspersonalens religions- och samvetsfrihet. En rättsvetenskaplig

studie om samvetsgrundad vägran och kravet på god vård. Många andra forskningsfrågor uppmärksammas också såsom datasskydd över gränserna, särskilt inom medicinsk forskning med biobankar, sociala rättigheter, rätten till hälsa, frågor rörande assisterad befruktning, personlig integritet i hälso- och sjukvård, reglering av etiska aspekter rörande såväl forskning som hälso- och sjukvård samt grundforskning rörande alla de nya regler som trätt i kraft de senaste åren på hälso- och sjukvårdens område.

Den satsning på medicinsk rätt som Ragnar Söderbergs stiftelse gjorde 2010 har utan tvekan gett möjlighet att bygga upp en unik kompetens i medicinsk rätt och en stimulerande forskningsmiljö med interdisciplinära diskussioner och egen seminarieverksamhet samt goda och växande kontakter med forskare i andra länder men också med det omgivande samhället. Kontakterna med praktiker, landsting, regeringskansliet, lagstiftare, EU, m.fl. är idag många och upparbetade och dialogen med dessa etablerad.

Den medicinerättsliga forskarmiljön är idag den största i Norden och verksamheten fortsätter i samma riktning de kommande åren. Ambitionen är att fortsätta satsningen genom nya forskningsprojekt inom detta ämnesområde som blir allt viktigare.

Anna Singer

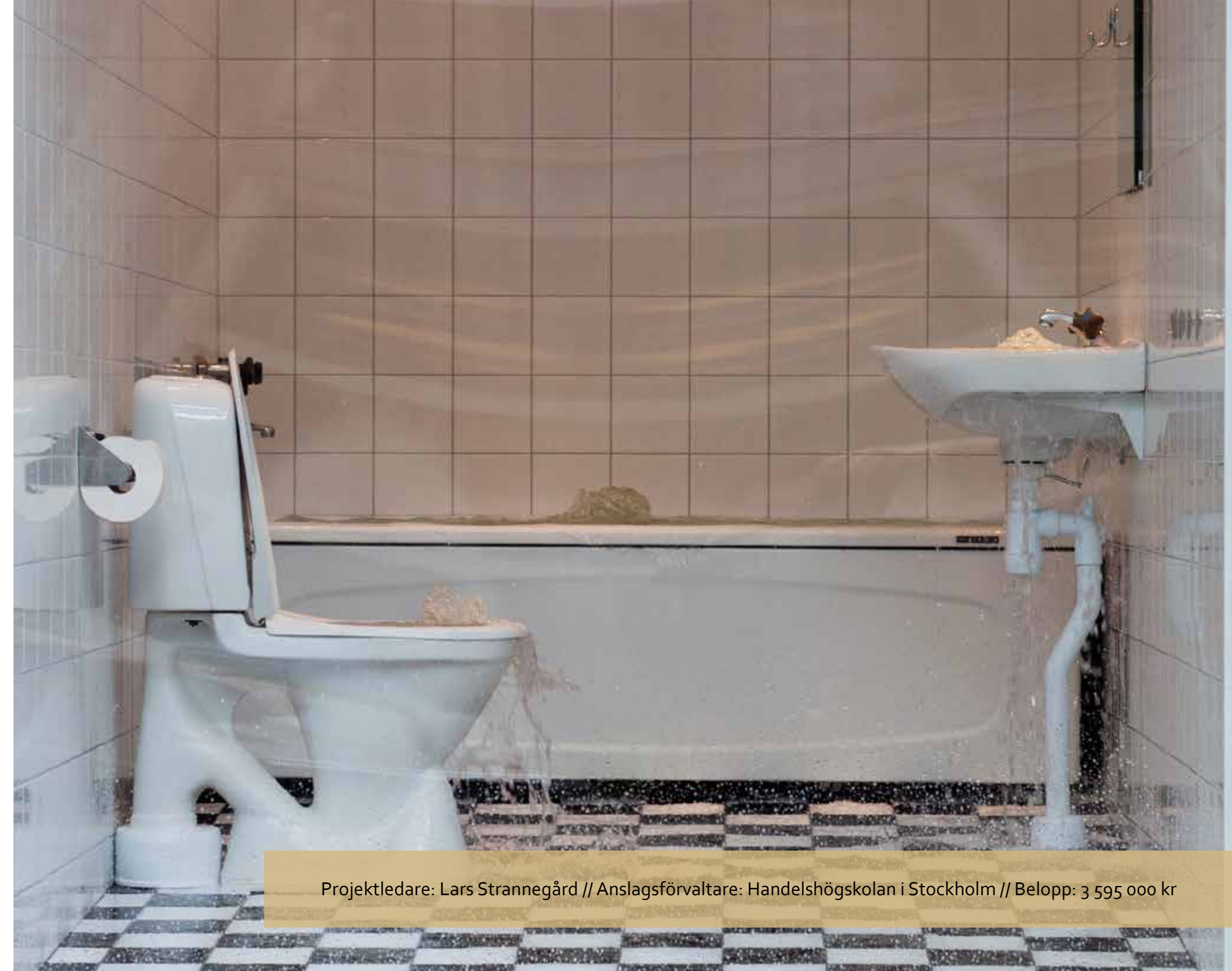
HÄR FLÖDAR KONSTEN ÖVER VETENSKAPEN

Vad har videokonst och provokativa installationer att göra på en handelshögskola? Mycket, om man frågar Handelshögskolan i Stockholm. Skolans satsning på samtidskonst och konstrelaterade symposier är mer än bara underhållning. Den är en förutsättning för att utbilda nytänkande, smarta ekonomer med koll på vårt allt mer komplexa samhälle.

Ingen verkar märka att det pågår en mindre katastrof. I ena änden av Handelshögskolans ljusa atrium står ett badrum, som drabbats av totalt bakslag. Från badkaret, handfatet och toaletten rinner vattnet i strida strömmar mot golvet. Jag hörde en gång om en kattägare som alltid lämnade kökskranen igång när hon gick hemifrån för att hennes älskling skulle ha konstant tillgång till friskt vatten. Det skulle krävas ett helt lastbilsflak med katter för att dricka upp det som flödar ur den här vattenläckan. Nej, ingen av alla laptop-knattrande studenter i Handelshögskolans atrium verkar ta notis om vad som försiggår. Eller kanske har de redan gjort

det, om och om igen? Kanske sipprar det porlande ljudet av läckan in i deras medvetande varje gång de vänder blad i sina kursböcker. Kanske har flera av dem redan stannat till framför badrummet och blivit förskräckta, fascinerade eller irriterade.

– Du står där och ser in på det forsande badrummet och tänker: Vad fasan handlar det här om? Men om man kommer bort från den första tanken börjar frågorna spinna på ett sätt som gör att du som individ kan ta din akademiska kunskap ett steg längre, säger Isak Nilsson.

Projektledare: Lars Strannegård // Anslagsförvaltare: Handelshögskolan i Stockholm // Belopp: 3 595 000 kr

Han är student vid Handelshögskolan och operativt ansvarig för skolans symposie- och utställningsverksamhet. Badrummet, eller Uppvaknandet som det heter, är en installation av konstnären Meta Isæus-Berlin. När den invigdes i mars 2015 talade etnologiprofessorn Orvar Löfgren samtidigt över ämnet överflöd, som är fokus för hans forskning vid Lunds universitet. Isak Nilsson menar att verket kan väcka associationer som är relevanta för flera utbildningar på Handelshögskolan.

– Verket kan få en att fundera kring överflöd av information och intryck, överbelastade natursystem och hur samtidsmänniskan ställer sig till dessa utmaningar. Det är frågor som är relevanta för studenter inom såväl nationalekonomi, redovisning och finans, som inom marketing och management.

Uppvaknandet är bara ett exempel på Handelshögskolans många aktiviteter med målet att gifta ihop ekonomisk vetenskap med konstnärliga uttryck. De senaste åren har skolan utvecklat samarbeten med en rad konstinstitutioner, däribland Moderna Museet. Dit har inbjudna forskare kommit för att diskutera aktuella utställningar vid museet ur ett filosofiskt perspektiv.

Men en stor del av konstverksamheten pågår i Handelshögskolans egna lokaler. I atriets finns förutom badrumsinstallationen en bildskärm där videokonst från en utvald konstnär ständigt rullar. Och under hösten 2015 tjänar skolan som galleri för en utställning med de finska konstnärerna Denise Grünstein och Eija-Liisa Ahtila, samt Stockholmsbaserade Jonas Nobel.

Lars Strannegård, rektor och strategiskt ansvarig för konstverksam-

heten, är noga med att påpeka att Handelshögskolans konst inte är enkla dekorationer. Den bygger på en tydlig kunskapsteoretisk tanke:

– Handelshögskolan är vetenskapligt baserad och ska på alla sätt vara det. Men det finns även en estetisk kunskap som talar direkt till människor och som väcker, tankar, känslor och associationer. Konsten skapar friktion och en självreflektion och därmed intensifieras den akademiska kunskapen.

Han använder en metafor: Tänk dig ett utbildningsprogram vid Handelshögskolan som ett glas där du lägger ner tre stenar. Stenarna representerar var och en respektive huvudområde vid Handelshögskolan – finans, företagsekonomi och nationalekonomi. Den konstnärliga verksamheten är inte del i själva utbildningarna och alltså ingen egen sten. Men den är ständigt närvarande och kan illustreras som småsten, eller sand, mellan stenarna. På så sätt länkas huvudområdena samman och resultatet blir en mer intensiv grad av kunskap.

– Ekonomi är en samhällsutbildning och kulturella artefakter, som konst, är också samhällsuttryck. Om studenterna skulle komma ut härifrån och bara ha ett ”modellkunnande” utan förankring i hur samhället är konstruerat skulle de bli mycket dåliga beslutsfattare, säger Lars Strannegård.

Konstens styrka ligger alltså i dess förmåga att väcka reflektion och ny-tänkande. Kanske är ett sådant tänkande extra viktigt just i vår tid när världen konfronteras med en lång rad stora och svårlösliga problem. Frågor om genus, migration, internationalisering och klimathot är bara några exempel. Samhället blir helt enkelt allt mer komplext, menar Erik Wikberg, doktorand vid Handelshögskolan och även han aktiv i skolans utställnings- och symposieverksamhet. Han refererar till det gamla cyniska ordspråket ”The world has problems. Universities have departments”.

– Traditionellt sett är alla akademiska ämnen avstyckade i olika stuprör. Men man kan inte utbilda folk till att bara vara extremt vassa på till exempel redovisning. Det räcker inte. Är man vd för ett börsbolag måste man i dag ha koll på politik, lagstiftning, internationella relationer, civilsamhället och media.

2011 gav Svenskt Näringsliv ut en rapport där de föreslog sänkt studiebidrag till konst- och humaniorastudenter eftersom deras utbildning inte leder till jobb. Utspelet stötte på kraftig kritik, men synen på konst och humaniora som något flummigt och onyttigt är seglivad i det svenska debattklimatet. Isak Nilsson tror att det fortfarande ses som mer meriterande för en ekonom att vid anställningsintervjun berätta att hen har gjort en svensk klassiker (det vill säga deltagit i fyra stora sportlopp under en ettårsperiod), än att framhäva sin konstnärliga begåvning. Det finns, tror han, en uppfattning om att marknaden är ett spel där man kan lära sig reglerna och sedan vinna – likt en skicklig idrottare.

Men det synsättet bygger på en gammal modell, hämtad från en industriell epok när marknaderna var stabila. Numera händer det saker hela tiden. Nya innovationer tvingar fram nya spelregler och företagen måste själva sätta reglerna ur spel för att klara konkurrensen, tror Isak Nilsson: – När Steve Jobs lanserade Iphone revolutionerade han hela sättet som vi köper och konsumerar musik. Han ändrade hela marknaden. Det är den typen av kunskap som behövs.

Han menar att dagens marknader är ”disruptive”, splittrande, precis som konsten.

– Konsten säger: ”Varför ska man göra så där? Jag tycker att vi gör så här i stället!”. Jag tror att den som kommer från en konstnärlig praktik, eller har lärt sig att tänka på det sättet, har lättare att gå in på sitt första jobb och

ifrågasätta spelreglerna.

Lars Strannegård understryker att den kulturella kompetens som Handelshögskolan främjar inte handlar om att kunna namedroppa en lång rad konstnärer. Det handlar om att lära sig förmågan till bredare samhällsreflektion. Och den sortens kompetens tror han i högsta grad efterfrågas av företagen.

– Näringslivet efterfrågar omdömesgilla beslutsfattare som fattar välgrundade och kloka beslut. De bryr sig inte om hur vi lär ut det, bara att studenterna kan de här sakerna. Vi är utbildningsproffs och tror att kultur är en av de viktigaste metoderna för att uppnå det. Vi gör kulturen till ett medel för att utbilda människor till att bidra till en bättre värld.

Nyfiikenheten kring Handelshögskolans utställnings- och symposieverksamhet spirar just nu på flera andra ekonomihögskolor. Copenhagen Business School, som är i färd med att utveckla ett samarbete med konstmuseet Louisiana, arbetar fram en liknande modell. Handelshögskolans konstverksamhet har också presenterats för CEMS, som är ett internationellt nätverk för framstående handelshögskolor.

Planen framöver är att utveckla det internationella samarbetet, men också att knyta ännu fler band till svenska konstinstitutioner. I och med ett anslag från Ragnar Söderbergs stiftelse kan skolan dessutom investera i en ny bildskärm till sitt atrium och på så sätt öka kapaciteten att visa kvalitativ videokonst.

– Vi har en kokande kittel full av jättespännande idéer. Nu kan vi börja trycka ut allt coolt som vi har planerat, säger Isak Nilsson.

Anette Lindh

Bild: Susanna Campbell, vd.

GODA AFFÄRER

– OCH EN BÄTTRE VÄRLD

Investeringsbolaget Ratos, som äger och utvecklar medelstora nordiska bolag, har sina rötter i stål-grossisten Söderberg & Haak, som bildades 1866. Än i dag är Ragnar Söderbergs stiftelse en av de största aktieägarna i Ratos och stiftelsens forskningsfinansiering kommer från avkastningen av aktieinnehavet. Ratos kontor ligger i centrala Stockholm, en bit innan Drottninggatan övergår i Gamla Stan. Bolaget äger i nuläget 18 nordiska företag, däribland svenska beslutstödsföretaget Bisnode, finska LED-belysningsbolaget LEDil och norska byggbolaget HENT. Det går bra för Ratos.

Ratos lånar ut kontorsplats till några sociala entreprenörer som jobbar med att inkludera människor i utanförskap och bara ett stenkast därifrån, men i en helt annan värld, ligger Klaragården. Dit kommer kvinnor i akut hemlöshet för att äta, sova och få praktiskt stöd av Stockholms stadsmission. Sedan 2004 har Ratos gett ekonomiskt stöd till Klaragårdens verksamhet. Men stödet till stadsmissionen, och andra hjälporganisationer, är bara en liten del av bolagets fokus på så kallade hållbarhetsfrågor, eller "CR". CR står för corporate responsibility och betyder, direktöversatt, "företagsansvar". Enligt Ratos vd Susanna Campbell ligger samhällsengagemanget i bolagets DNA.

– Det sitter väldigt hårt i vår kultur och i vår koppling till stiftelserna. Familjen Söderberg har ju också engagerat sig i samhällsutveckling genom historien med den verksamhet som stiftelsen har gentemot högskolor och forskning, säger hon.

“I RATOS POLICY FÖR ANSVARSFULLA INVESTERINGAR STÅR ATT BOLAGET INTE FÅR INVESTERA I FÖRETAG VERKSAMMA INOM VAPENINDUSTRI, PORNOGRAFI OCH TOBAKSINDUSTRI ELLER I VERKSAMHETER SOM BIDRAR TILL ALLVARLIG MILJÖSKADA.”

Ratos största uppgift när det gäller hållbarhet är att aktivt driva på och inspirera bolagsinnehavaren till ökat ansvar på området. Arbetet utgår från Global Compact, som är FN:s tio principer för hållbart företagande inom mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och anti-korruption. Sedan 2012 är Jenny Askfelt Ruud, som tidigare arbetade i Ratos investeringsorganisation, hållbarhetsansvarig på bolaget.

– Vi vill att våra bolag ska ha ett mer övergripande och utvecklat hållbarhetsarbete när de lämnar Ratosportföljen än när vi förvärvade dem. De bolag vi köper har goda värderingar och god företagskultur men är ofta inte så mogna när det gäller hållbarhet. Det finns goda intentioner, men ännu inget systematiskt arbete på alla områden inom hållbarhet, säger Jenny Askfelt Ruud.

Ratos affärsmodell går ut på att köpa och utveckla medelstora nordiska bolag. Hållbarhetsarbetet är numera en integrerad del av processen, från förvärv – det vill säga när Ratos köper ett nytt bolag – och fram till

försäljningen som i allmänhet sker mellan sju och tio år senare. Vid förvärvet utvärderas bolaget ur hållbarhetssynpunkt och sedan tas en plan för hållbarhetsarbetet fram, som beskriver hur bolaget ska stärka sitt arbete. Var tonvikten läggs beror på i vilken bransch det aktuella bolaget verkar, berättar Jenny Askfelt Ruud:

– Om bolaget är verksamt i länder där det finns stor risk för korruption så tittar vi mer på det. Och om det är en verksamhet som är beroende av fossila råvaror så tittar vi extra mycket på klimat- och miljöfrågor.

Därefter kontrollerar Ratos kontinuerligt att bolagen följer planen, främst genom ett aktivt styrelsearbete men även genom den hållbarhetsrapport bolagen varje år lämnar in. Ratos är dessutom ett frivilligt bollplank i hållbarhetsfrågor för bolagen: De erbjuder bland annat inspirationsföreläsningar och en handbok med verktyg för praktiskt CR-arbete. Målet är att bolagen ska skaffa sig egna rutiner för hållbarhet att bygga vidare på när Ratos ägande är över.

Bild: Jenny Askfelt Ruud, hållbarhetsansvarig.

“STÄLLER VI KRAV PÅ MÅTTFULLHET I REPRESENTATION I VÅRA BOLAG SKA VI SJÄLVA “WALK THE TALK”, OCH OM VÅRA BOLAG MÅSTE HA EN KLIMATREDOVISNING SÅ MÅSTE ÄVEN VI HA DET. ANNARS BLIR DET TOMT. MEN VI ÄR 50 PERSONER I LILLA RATOS OCH 20 000 I HELA KONCERNEN, SÅ OM VI SKA KUNNA PRATA OM POSITIV PÅVERKAN SÅ MÅSTE DET FRÄMST SKE GENOM VÅRA INNEHAV.”

I Ratos policy för ansvarsfulla investeringar står att bolaget inte får investera i företag verksamma inom vapenindustri, pornografi och tobaksindustri eller i verksamheter som bidrar till allvarlig miljöskada. Men om ett bolag däremot har ett mindre utvecklat hållbarhetsarbete är det inget hinder för köp – så länge det finns en vilja hos bolaget att jobba med frågorna.

Jenny Askfelt Ruud betonar också vikten av att Ratos själva är goda förebilder:

– Ställer vi krav på måttfullhet i representation i våra bolag ska vi själva “walk the talk”, och om våra bolag måste ha en klimatredivisning så måste även vi ha det. Annars blir det tomt. Men vi är 50 personer i lilla Ratos och 20 000 i hela koncernen, så om vi ska kunna prata om positiv påverkan så måste det främst ske genom våra innehav.

Om corporate responsibility förr var en trevlig extrasyssla är hållbarhetsarbete på väg att bli ett absolut måste för alla stora bolag. För Ratos är hållbarhetsarbetet en av flera, men ändå en mycket viktig, konkurrensfördelar. Det säger vd Susanna Campbell, som menar att arbetet skapar stort värde i bolagen.

– Det handlar om att framtidscertifiera bolagen. Jag tror att det bara kommer vara de bolag som är duktiga på hållbarhetsfrågor som klarar sig i framtiden. Människor vill lägga sina bolag i ansvarsfulla händer, både när det gäller ägande och hållbarhet. Och där har Ratos en fördel.

Stora, vinstdrivande företag som ägnar sig åt hållbarhetsfrågor be-skylls ibland för att bara vara ute efter reklam och konkurrensfördelar – och på så sätt ännu mer pengar. Men Jenny Askfelt Ruud menar att vinst ofta är en förutsättning för att göra gott. Den klassiska motsättningen

mellan “goda” utvecklingsorganisationer och det “onda” näringslivet menar hon är felaktig. Kanske är det också en bild som är på väg bort, när FN numera lyfter vikten av samarbete mellan aktörer som regeringar, välgörenhetsorganisationer och företag för att nå de globala utvecklingsmålen.

– Näringslivet har en jätteviktig roll och ses allt mer som ett medel för att utveckla världen. För att lyfta länder ur fattigdom krävs mer än bara bistånd. Vi behöver företag, vi behöver jobb och då behövs bra arbetsgivare som verkar utifrån internationella principer, säger Jenny Askfelt Ruud.

Hon har länge intresserat sig för näringslivet som en positiv kraft i samhällsutveckling. Innan hon kom till Ratos jobbade hon för konsultföretaget McKinsey, där hon bland annat arbetade i ett projekt där Global Fund to fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (ett partnerskap mellan FN, regeringar, civilsamhället och den privata sektorn) etablerades.

På sitt nuvarande jobb märker hon också hur hållbarhetsarbetet väcker engagemang och stolthet i hela organisationen. Engagerad är hon själv fortfarande i högsta grad – även om hon medger att det finns en viss diskrepans mellan de hägrande målen och hennes dagliga pappersarbete: – De här frågorna är fantastiska att arbeta med när vi pratar på en hög nivå, men i min vardag är det ju gnet. Ibland firar vi segrar men mycket handlar om att jobba på, jobba på, jobba på. Vi kommer fortsätta att ligga på bolagen så att de tar steg framåt hela tiden. Jag hoppas att omvärlden också i fortsättningen ska se på Ratos och säga: Här är ett bolag som tar ansvar och bidrar till en positiv, långsiktig utveckling.

Anette Lindh

Ragnar Söderbergs stiftelse har enligt stadgarna som ändamål att finansiera forskning inom "företrädesvis de ekonomiska, medicinska och rättsvetenskapliga områdena".

Ragnar Söderberg (1900–1974) var en förgrundsgestalt inom svenskt näringsliv under 1900-talet. Han grundade stiftelsen den 5 maj 1960. Stiftelsens kapital omfattade då 6,5 miljoner kronor, idag ligger värdet på cirka 1,7 miljarder kronor. Med grundandet av stiftelsen skapades dels en stabil ägarstruktur i familjeföretaget Ratos, dels möjligheter att gynna angelägna samhällsnyttiga ändamål.

Under de drygt femtio år som stiftelsen verkat har det forskningspolitiska landskapet genomgått stora förändringar. Även om donationen år 1960 var stor och betydelsefull, var staten då den dominerande forskningsfinansiären.

Idag är läget ett helt annat och externa finansiärer som företag, stiftelser och statliga forskningsråd betyder mer och mer för forskningens utförare. Ragnar Söderbergs stiftelse vill vara en betydelsefull aktör i detta landskap.

Stiftelsens verksamhet leds av styrelsen som består av donators efterkommande. Varje år görs fem utlysningar: en i medicin, en i ekonomi, två i rättsvetenskap och så en med andra stiftelser gemensam utlysning under namnet *Swedish Foundations' Starting Grant*. För att ta fram underlag för besluten finns en beredningsorganisation av professorer från de svenska universiteten. Stiftelsen arbetar med en trestegsmodell: ansökningarna bedöms av anonyma sakkunniga var och en för sig, därefter sammanträder varje ämnesområdes sakkunniga och föreslår en kortlista, med detta underlag fattar styrelsen beslut ibland även med intervjuer som underlag.

KONTAKT

*Kansliet är beläget på Hamngatan 27 i centrala Stockholm.
Kontakta oss gärna med frågor, synpunkter och idéer.*

Kjell Blücker
vd
kb@ragnarsoderbergsstiftelse.se
0727-40 39 51

Åsa Jansson
forskningssekreterare
aj@ragnarsoderbergsstiftelse.se
0729-64 97 22

Mona Norman
kommunikationsansvarig
mn@ragnarsoderbergsstiftelse.se
0733-28 30 40

www.ragnarsoderbergstiftelse.se